

Олексій Мірошніченко,
ORCID iD 0009-0002-4404-2766
кандидат економічних наук,
заслужений економіст України, директор ГО
«Інститут перспективних досліджень»
вул. Потьомкінська, 76, 54001, м. Миколаїв, Україна
ov_miroshnichenko@ukr.net

Ірина Мироненко,
ORCID iD 0000-0001-5327-891X
старший викладач кафедри теорії й методики
природничо-математичної освіти
та інформаційних технологій
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
iryna.myronenko@toipro.mk.ua

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ УЧАСТЬ У ПРОЄКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У методичній статті йдеться про перші результати реалізації екологічної ініціативи «Місто у парку» в закладах загальної середньої освіти Миколаївської області. Акцентовано на практичних аспектах формування екологічної свідомості здобувачів освіти через участь у проєктній діяльності й заходах, спрямованих на збереження довкілля. Визначено методичні основи формування екологічної свідомості здобувачів освіти.

Розглянуто біологічні особливості дикорослих рослин, придатних для озеленення подвір'їв закладів освіти, паркової зони. Проаналізовано результати освітньої ініціативи та її значення для формування відповідальної молоді, здатної до екологічного мислення і дій.

Ключові слова: екологічна ініціатива; екологічна свідомість; Миколаївська область; «Місто у парку»; проєктна діяльність; самопророслі паростки дерев.

© Мірошніченко О. В., Мироненко І. В., 2024

Вступні зауваги.

У сучасному суспільстві зростає розуміння важливості освіти як основи для формування відповідального ставлення до природи та стійкого розвитку. У контексті глобальних викликів виховання екологічної свідомості у молоді стає надзвичайно актуальним. Молоде покоління повинно усвідомлювати зв'язок між людською діяльністю і станом довкілля.

Ініціатива «Місто у парку», упроваджена в закладах загальної освіти Ми-

колаївської області, є важливим елементом цього процесу. Вона спрямована на формування екологічної культури школярів через практичні заходи, інтеграцію екології в освітній процес та участь учнів у проєктній діяльності, пов'язаній із захистом довкілля.

Досвід реалізації цієї ініціативи дає змогу проаналізувати ефективність різних підходів до екологічного виховання, визначити перспективи розвитку таких програм і оцінити їхній вплив на формування свідомого та відповідального покоління.

Постановка проблеми.

У сучасних умовах погіршення стану довкілля постає гостра необхідність у формуванні екологічної свідомості та серйозного ставлення до навколишнього середовища. Важливою ланкою цього процесу є освітні заклади, які мають формувати в учнів усвідомлення важливості захисту природи, сталого використання ресурсів та екологічної відповідальності.

Незважаючи на те, що екологічні питання частково інтегровані в освітній процес, їхня практична реалізація часто є недостатньо ефективною. Учні набувають знання з різних дисциплін, але не завжди мають можливість застосовувати їх у реальному житті. Крім того, екологічна свідомість формується не лише через теоретичне навчання, а й через участь у практичних проєктах, які стимулюють усвідомлення взаємозв'язку між людиною та природою.

Ініціатива «Місто у парку», уриваджена в навчальну діяльність закладів загальної освіти Миколаївської області, є спробою подолати ці виклики. Вона спрямована на те, щоб учні не тільки здобували знання про екологію, але й активно залучалися до діяльності, спрямованої на поліпшення довкілля. Проте постає питання: як ефективно поєднати освітній і практичний складники екологічного виховання молоді, для того, щоб сформувати її розуміння, як взаємодіють організми зі своїм середовищем існування, та забезпечити стале збереження довкілля в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій з проблеми формування екологічної свідомості здобувачів освіти вказує на кілька ключових напрямів і тенденцій у науковому середовищі. В останніх дослідженнях учені фокусуються на важливості екологічної освіти, інтеграції практичних підходів і розвитку особистої відповідальності учнів за стан навколишнього середовища.

Екологічна свідомість, на погляд В. П. Андрущенко, – це сукупність уявлень (як індивідуальних, так і групових) про взаємозв'язки в системі «людина – природа» і в самій природі, ... ставлення до природи,

а також відповідних стратегій і технологій взаємодії з нею (Андрущенко В. П., 2004, с. 253–258).

У сучасній науково-педагогічній літературі фахівці приділяють значну увагу проблемі формування екологічної свідомості. Це питання у своїх працях висвітлила А. В. Шумілова, зокрема практичні аспекти екологічної освіти, що базуються на принципах гуманності у взаємодії з природним середовищем і спрямовані на формування пізнавального інтересу до природи та виховання дбайливого ставлення до живих організмів (Шумілова А. В., 2015, с. 104–111).

Шляхи формування та розвитку екологічної культури молоді вивчали та роз'яснювали у своїх роботах українські педагоги Н. А. Пустовіт, Н. А. Степанюк, С. Г. Іващенко та ін.

У наукових працях фахівців у цій галузі наголошено на важливості комплексного підходу до екологічного виховання, що поєднує теоретичні, практичні та міждисциплінарні аспекти, які сприяють формуванню свідомого ставлення до навколишнього середовища.

Формування екологічної культури в умовах цілеспрямованого педагогічного процесу передбачає органічну єдність засвоєння наукових знань про взаємодію людини, суспільства й природного середовища з почуттєвим сприйняттям його результатів. Погляди та переконання людини, зокрема й у відносинах із навколишнім середовищем, так чи інакше завжди опосередковані практикою. Духовний світ особистості, зазначає Н. А. Степанюк, її почуття, мотиви поведінки розвиваються на основі досвіду (Степанюк Н. А., 2014, с. 222–224).

Крім того, учені зосереджуються на формуванні екологічної культури учнівської молоді (Н. А. Пустовіт, М. П. Гладких, М. М. Кисельов, А. П. Могильний). Дослідження впливу екологічної культури на особистісні якості школярів різного віку проводили О. О. Максимова, М. А. Федорова, Н. Ф. Яришева, О. В. Канарова.

Формування екологічної свідомості учнів супроводжується суперечностями між теоретичними знаннями про охорону

природи та реальними діями, які школярі спостерігають у суспільстві, де екологічні проблеми часто ігнорують. Також простежуємо протиріччя між бажанням школярів працювати екологічно відповідально та браком належних умов або підтримки для таких дій у їхньому повсякденному житті.

Мета статті – висвітлити перші результати впровадження екологічної ініціативи «Місто у парку» в закладах середньої освіти Миколаївської області та оцінити вплив практичних заходів, передбачених ініціативою, на формування та розвиток екологічної свідомості учнів.

Завдання:

1. Дослідити вплив практичних заходів та проєктів на підвищення рівня екологічної свідомості школярів, ефективність упровадження екологічної ініціативи «Місто у парку».

2. Визначити методичні аспекти формування екологічної свідомості здобувачів освіти.

3. Запропонувати список дикорослих рослин, найбільш життєздатних на території Миколаївської області, та умови догляду за ними.

Виклад основного матеріалу. Упродовж останніх десятиріч стан природного середовища внаслідок антропогенного тиску досяг критичного стану, неконтрольоване і нерегульоване використання природних ресурсів, зростання забруднення навколишнього середовища значною мірою порушили самовідновлювальні та самовідтворювальні механізми природи, спричинивши вичерпання, погіршення і деградацію природних ресурсів, зміни клімату та величезні соціальні та економічні втрати, негативно впливаючи на людське здоров'я та життєдіяльність, створюючи загрози безпеці людської цивілізації. Екологічна освіта охоплює процеси навчання, виховання та особистісного розвитку, спрямовані на формування екологічної культури як важливого елемента національного та громадянського виховання всіх верств населення України. Вона містить екологічне просвітництво, зокрема за підтримки громадських екологічних організацій та природоохоронних установ.

Екологічну свідомість М. В. Шедловська визначає як сукупність певних поглядів, думок та емоцій, що відображають специфічний спосіб ставлення до природи, в основі якого лежить відповідне співвідношення конкретних потреб суспільства / групи / людини та природних можливостей (Шедловська М. В., 2011). Вона стверджує, що екологічна свідомість є не тільки набором знань, важливі емоції, що дає можливість з'ясувати ступінь так би мовити «екологізованості» індивіда. Беремо це визначення за основу дослідження.

Фундаментом екологічної свідомості, на думку Д. Кардаш, є екологічні знання, які поряд з екологічним мисленням, світоглядом, етикою і культурою є компонентами екологічної освіти (Кардаш Д., 2018, с. 173). Автор за критерієм носіїв пропонує виділити індивідуальну і масову її форми. Щоб сформувати домінуючі погляди на екологію у здобувачів освіти, їм запропоновано долучитися до акції «Місто у парку» від журналу «Економіст».

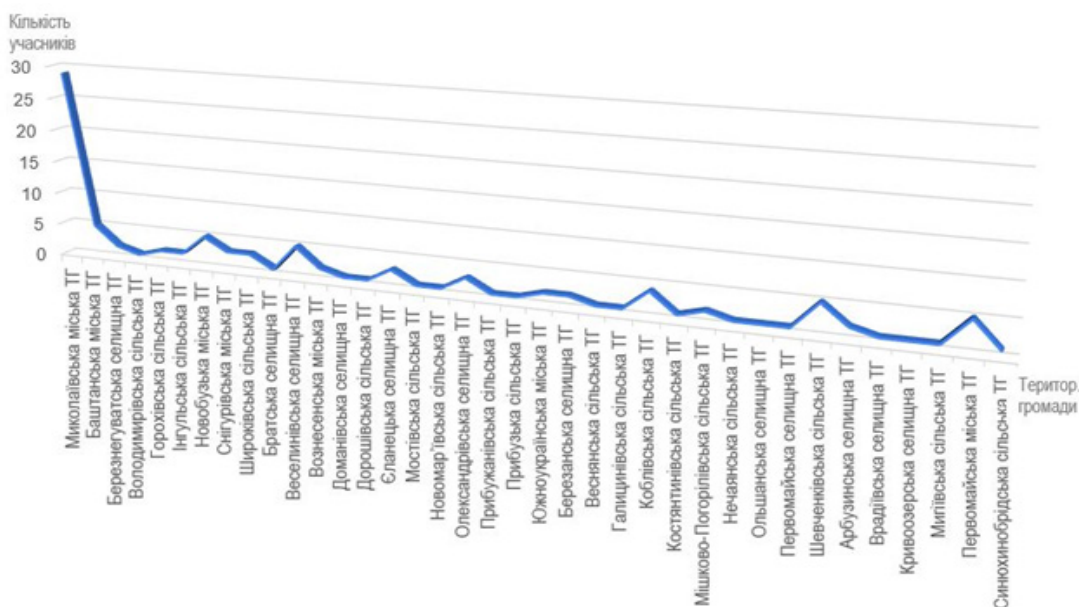
Основна ідея цього проєкту полягає у висаджуванні в населених пунктах, що є основними джерелами антропогенного тиску на довкілля, самопророслих паростків дерев, та формуванні локальних паркових зон навколо об'єктів освіти, культури, медицини, торгівлі, промисловості, житлових будинків тощо з метою поліпшення екологічної ситуації, умов життя та здоров'я населення, економії фінансових ресурсів та сприяння формуванню екологічно орієнтованого мислення у місцевих жителів (Мірошніченко О. В., Ширко О. В., 2012, с. 56–61).

Реалізація екологічної ініціативи «Місто у парку» має на меті не тільки збагачення знань учнів про довкілля, але й практичне спілкування з природою, вирощування рослин своїми руками та догляд за ними. Під час виконання завдань школярі усвідомлюють свою роль у збереженні навколишнього середовища. Залучення до таких практичних заходів, як висаджування дерев та очищення територій, сприяє формуванню відповідального ставлення до природи в здобувачів освіти.

Реалізація пілотного етапу екологіч-

ної ініціативи на регіональному рівні відбулася доволі успішно. До акції долучилося більше ста учасників, які впродовж квітня – червня 2024 року висадили більше 1 тис. саджанців по всій території області (рис. 1). Участь у заході взяли представники більше 2/3 зі складу територіальних громад Миколаївської області, 28,1 % учас-

ників представляли обласний центр. Варто підкреслити, що громадський формат проведення акції не передбачав обов'язково надавати інформацію про участь учасників, кількість та види висаджених дерев, тому дані щодо участі окремих учасників могли бути не облікованими.

Рис. 1. Розподіл за кількістю установ – учасників акції «Місто у парку» серед територіальних громад Миколаївської області

Джерело: складено самостійно

Безпосередню участь у висаджуванні самопророслих кленів на території міста Миколаєва разом із представниками колективу Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти взяли А. Б. Веліховська, директор Департаменту освіти і науки Миколаївської обласної військової державної адміністрації, кандидат педагогічних наук, доцент; Л. К. Комісарова

ва, заступник директора Департаменту Миколаївської обласної військової державної адміністрації, кандидат педагогічних наук, та В. І. Шуляр, директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, доктор педагогічних наук, доцент, заслужений учитель України (фото 1, 2).

Фото 1, 2. Освітяни А. Б. Веліховська, Л. К. Комісарова та В. І. Шуляр висаджують самопророслі кленові саджанці в місті Миколаєві під час екологічної акції «Місто у парку» (квітень 2024 року)

Учасниками заходу здебільшого були заклади освіти, до яких долучились окремі заклади культури, медичні та адміністративні установи. На прохання організаторів заходу значна частина учасників (50,4 %) задля популяризації екологічної ініціативи розмістила інформацію в соцмережах із кришміткою #місто_у_парку, деякі світлина наведені нижче (фото 3), зокрема: учні Миколаївської гімназії № 57 імені Т. Г. Шевченка разом з учителями та директором А. А. Малаховим висадили більше двадцяти кленових саджанців; юні вихованці закладу дошкільної освіти № 8 «Казка» (м. Південноукраїнськ) разом із педагогами-вихователями посадили самопророслі саджанці горіхів, слив та кленів; дитячий зелений патруль доглядатиме дерева (фото 4); участь у акції «Місто у парку» учнів закладів освіти Олександрівської громади (фото 5); вихованці Первомайської міської станції юних натуралістів спочатку пророщують із жолудів «іменні» дубові паростки, що підрастають на навчально-дослідній земельній ділянці станції, згодом прикрашають паркові зони міста; учні Кам'януватської гімназії з дошкільним підрозділом висаджують саджанці каштанів на подвір'ї (фото 6); заступник директора з навчальної роботи Миколаївського будівельного фахового коледжу (КНУБА) О. В. Щербина та голова циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін, провідний фахівець із профорієнтаційної роботи випускників Г. С. Андрієнко разом зі студентами взяли участь у висаджуванні кленових саджанців у рамках заходу.

Під час проведення екологічного заходу досліджували, як практична діяльність в рамках ініціативи «Місто у парку» впливає на формування екологічної свідомості учнів Миколаївської області, що брали участь у висадженні дерев, створенні шкільних мініпарків. Для аналізу застосовано такі методи: опитування, інтерв'ю та спостереження за участю, активністю здобувачів освіти.

Участь учнів в екологічній акції з висадження дикорослих дерев у рамках проєкту «Місто у парку» є яскравим прикладом того, як практична діяльність впливає

на формування екологічної свідомості та сприяє реальним позитивним змінам у довіклі. Проведення акції зумовило не лише підвищення рівня екологічної обізнаності школярів, а й можливість проаналізувати кількісні та якісні показники її результативності. Паркові зони біля закладів освіти до початку акції були недостатньо озелененими, із малою кількістю дерев, часто забруднені сміттям.

У ході акції учні висадили більше 1000 дикорослих дерев (зокрема дубів, лип і кленів, волоських горіхів), що стимулювало поліпшення якості повітря, відновлення ґрунту та створення природних умов для життєдіяльності рослин і тварин. Також завдяки інформаційній кампанії, що передувала акції, до участі долучилося понад 450 учнів, педагогів та батьків. Кількість учасників засвідчила посилення зацікавленості молоді екологічними питаннями та збереженням природи.

Позитивними були якісні показники результатів акції за анкетуванням після її завершення: 80 % учнів більше дізналися про місцеву флору та важливість дикорослих рослин, а 70 % висловили бажання брати участь у подібних проєктах у майбутньому, що на 20 % більше порівняно з показником до проведення акції.

Висадження нових дерев також сприяє збільшенню біорізноманіття, оскільки вони забезпечують притулок для комах, птахів та дрібних тварин, що мешкають у парку. За прогнозом фахівців, завдяки поліпшенню умов кількість видів птахів у паркових зонах може зрости на 15 % упродовж кількох наступних років. На зростання екологічної відповідальності серед місцевої громади вказує також зменшення на 25 % кількості сміття на території паркових зон.

Екологічна акція «Місто у парку» сприяла збільшенню кількості дерев і зеленої площі паркових зон, підвищенню рівня екологічної свідомості учнів та місцевих жителів, а також поліпшенню стану місцевого біорізноманіття. Ці кількісні та якісні показники свідчать про ефективність практичної діяльності як способу формування екологічної свідомості та підтримання чи-

стоти зелених зон.

Підсумки проведення I етапу заходу переконали, що екологічна діяльність сприяє формуванню та підвищенню рівня екологічної відповідальності за навколишнє середовище у здобувачів освіти.

Ініціатива «Місто у парку» перетворилася на значущий інструмент екологічно-

го виховання, надаючи школярам ціннісні орієнтири, знання й уміння, необхідні для підтримання сталого розвитку як свого міста, так і країни. Для систематизації інформаційних матеріалів та зворотного зв'язку між учасниками створено фейсбук-сторінку екоініціативи «City_in_the_park».

Фото 3. Учні Миколаївської гімназії № 57 ім. Т. Г. Шевченка разом з учителями

Фото 4. Юні вихованці закладу дошкільної освіти № 8 «Казка» м. Південноукраїнськ, які разом із педагогами-вихователями посадили самопророслі саджанці горіхів, слив та кленів

Фото 5. Учасники акції «Місто у парку» – учні закладів освіти Олександрівської громади

Фото 6. Учні Кам'януватської гімназії висаджують саджанці каштанів на подвір'ї

Серед критичних моментів реалізації пілотного етапу екоініціативи на регіональному рівні варто назвати прикру ситуацію в місті Миколаєві, коли представники комунальних або інших служб, здійснюючи «косіння трави», знищили більше двадцяти висаджених на газонній частині вздовж однієї з міських вулиць саджанців клену, які сумлінно поливали місцеві жителі. Відповідні ситуації лише підкреслюють важливість налагодження співпраці та еколого-просвітницької діяльності з представ-

никами органів місцевого самоврядування та комунальних служб, а також доцільність проведення перших етапів висаджування рослин на територіях закладів освіти, культури, торгівлі тощо для підвищення рівня збереження висаджених дерев.

Методичні аспекти роботи з формування екологічної свідомості передбачають доцільне послуговування інтерактивними методами навчання та залучення практичного досвіду.

Для розвитку суспільно корисних

якостей недостатньо лише впливати на свідомість, почуття та волю учнів. Важливо забезпечити вихованцям можливість накопичувати особистий досвід, який має соціальну значущість, ураховувати низку умов, зокрема таких, як:

- інтегрування екологічних знань в освітній процес, що допомагає учням усвідомити важливість захисту довкілля;
- проведення заходів: екологічні акції, прибирання парків, участь у висаджуванні дерев та збереженні біорізноманіття, під час таких заходів учні відчувають власну відповідальність за довкілля;
- застосування таких інтерактивних методів, як дискусії, дебати, рольові ігри, екскурсії та проекти, які допомагають учням зрозуміти складність екологічних проблем;
- створення в школі екологічної атмосфери, наприклад, через сортування відходів, зменшення використання пластику, економію води, електроенергії, озеленення приміщень, що сприяє формуванню навичок відповідального ставлення до природних ресурсів;
- активна підтримка громади у формуванні екологічної свідомості школярів;
- приклад батьків, які підтримують екологічні цінності та практики вдома, що сприяє закріпленню в дітей природовідповідальної поведінки;
- заохочення учнів до відповідальної поведінки шляхом нагород, подяк та визнання їхнього внеску у збереження довкілля.

Упровадження в освітній процес зазначених умов виховує у школярів відповідальне ставлення до природи, формує екологічну свідомість та цінності, що в майбутньому сприятимуть сталому розвитку суспільства.

Не меншого значення набуває застосування таких інтерактивних методів навчання, як рольові ігри, дебати, екологічні проекти та симуляції, що сприяють актив-

ній участі учнів в освітньому процесі. Наприклад, рольова гра, в якій учні представляють сторони з різними інтересами (наприклад, екологи, підприємці, урядовці), дає змогу їм зрозуміти складність екологічних питань і навчас враховувати інтереси різних сторін. Дебати на теми екологічної політики розвивають критичне мислення, а проектна робота дає змогу учням самостійно досліджувати екологічні проблеми, формувати рішення та представляти свої висновки. Зазначені вище інтерактивні методи навчання можуть бути використані під час реалізації екологічної ініціативи «Місто у парку».

Практичні заняття є важливим складником екологічної освіти, адже вони дозволяють здобувачам освіти взаємодіяти з природою та застосовувати знання на практиці. Це можуть бути екскурсії до природних парків, участь в екологічних акціях (прибирання територій, озеленення), дослідження стану води або ґрунту в певній місцевості. Такі заходи сприяють формуванню практичних навичок, екологічної свідомості та особистої відповідальності за стан навколишнього середовища.

Проектне навчання як сучасний ефективний інструмент здобувачів освіти також сприяє глибшому розумінню сучасних проблем екології та пошуку шляхів реалізувати свої знання в практичних проєктах. Наприклад, учні можуть розробляти проекти з енергоефективності, досліджувати можливість переробки відходів або створювати мініпроєкти, спрямовані на збереження місцевого біорізноманіття. Це дає змогу учням застосовувати набуті знання в реальному житті та сприяє розвитку їхньої відповідальності за майбутнє планети.

Наступний – ресурси. Цифрові технології дають широкі можливості для екологічної освіти. Наприклад, використання віртуальних екскурсій до національних парків, навчальних платформ з екологічними курсами або інтерактивних карт дозволяє учням наочно ознайомитися з ресурсами та проблемами планети. Екологічні мобільні додатки, як екощоденники або програми з підрахунку вуглецевого сліду, допомагають учням у повсякденному житті

ті приймати екологічно свідомі рішення та активізують школярів до участі в екологічних акціях та проєктах.

Питання впровадження проєктної діяльності учнів із використанням сучасних ІКТ розглянула у своїх розвідках Л. А. Назаренко. Метод проєктів у цьому контексті можемо реалізовувати в індивідуальній, парній або груповій роботі, сприяючи розвитку екологічної відповідальності й свідомості (Назаренко Л. А., 2023, с. 128–134). Крім того, учена пропонує використовувати проєкти за інтеграцією (Назаренко Л. А., 2015). Проведення такої дослідницької роботи сприятиме інтелектуалізації, розширенню світогляду, розвитку лідерських якостей здобувачів освіти.

Ігрові методи. Проведення рольових ігор, симуляцій та квестів з екологічною тематикою сприяє активному залученню учнів до екологічного навчання. Це дозволяє їм практично «прожити» певні ситуації та глибше зрозуміти екологічні проблеми і шляхи їхнього розв'язання. Розкрили в попередній статті значення використання методу проєктів як засобу реалізації діяльнісного підходу, що сприяє розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти та є запорукою ефективного навчання учнів, визначили переваги проєктного навчання як сучасної педагогічної технології (Мироненко І. В., 2023, с. 48–59).

Формування екологічної свідомості учнів потребує застосування цілісного, міждисциплінарного та практико-орієнтованого підходу. Використання інтерактивних, проєктних методів, залучення цифрових технологій, польових досліджень та формування ціннісних орієнтацій є необхідними аспектами для досягнення обізнаності та відповідальності молодого покоління.

Форми роботи в закладах освіти, які сприяють формуванню екологічної свідомості учнів:

1. Робота над екологічними проєктами, де учні досліджують питання охорони природи, пропонують власні рішення екологічних проблем та навчаються працювати в команді. Наприклад, проєкти з тематики збе-

реження водних ресурсів, захисту рідкісних видів рослин і тварин або зменшення використання пластику допомагають школярам відчувати власний внесок у захист довкілля.

2. Інтегровані уроки з екологічним спрямуванням доцільно проводити на природничих, соціально-гуманітарних та навіть математичних заняттях. Наприклад, на уроках біології обговорюють біорізноманіття, географії аналізують вплив забруднення повітря на клімат, а економіки – вивчають аспекти сталого розвитку.
3. Організація екскурсій на природу, до екопарків, ботанічних садів або заповідників дає змогу учням безпосередньо спостерігати екосистеми, ознайомлюватися з біорізноманіттям і розуміти взаємозв'язки у природі.
4. Польові дослідження, де учні можуть брати проби води чи ґрунту, фіксувати екологічний стан місцевості, розвивають науковий підхід до дослідження природи.
5. Під час участі в екологічних акціях школярі мають змогу долучитися до конкретних екологічних дій, наприклад, прибирання територій, висаджування дерев, збирання макулатури або пластику для подальшої переробки. Це формує практичні навички екологічно відповідальної поведінки та сприяє залученню батьків і громади до спільної роботи.
6. Екологічні конкурси та тематичні дні: конкурси малюнків, виставки екологічних постерів, вікторини, екофлешмоби, а також проведення заходів до Дня Землі, Дня води. Такі заходи спонукають учнів розв'язувати екологічні проблеми, розвивають креативність і пробуджують інтерес до захисту природи.
7. Добровільні волонтерські програми: організація волонтерських заходів, під час яких учні допомагають доглядати за тваринами у притулках, відновлюють забруднені тери-

торії або опікуються шкільними та громадськими зеленими зонами. Волонтерство формує відповідальність та дає можливість застосувати екологічні знання на практиці.

8. Проведення дебатів і засідань круглих столів на тему кліматичних змін, екологічної етики, охорони рідкісних видів або енергоефективності розвиває критичне мислення. Учні вчаться висловлювати свою позицію, аналізувати різні погляди та розвивати аргументовану думку щодо розв'язання екологічних проблем.

Ці методи і форми роботи не лише забезпечують екологічну обізнаність учнів, а й створюють необхідні умови для виховання активної життєвої позиції та розуміння особистої відповідальності за стан довкілля.

Для ефективної реалізації зазначених методів і форм роботи у школі доцільно послуговуватися різноманітними засобами комунікації, що сприяють формуванню екологічної свідомості учнів:

1. Обговорення у класі. Живе спілкування під час уроків, диспути та засідання круглих столів дають можливість учням висловлювати свої думки, ділитися досвідом, ставити запитання та обговорювати екологічні теми. Це допомагає розвивати критичне мислення і розуміння екологічних проблем.
2. Мультимедійні презентації. Використання відеороликів, інтерактивних презентацій, інфографіки та анімацій під час занять робить екологічні теми більш наочними та зрозумілими. Такі засоби особливо ефективні для передачі складної інформації про кліматичні зміни, вплив забруднення або технології перероблення відходів.
3. Соціальні мережі та онлайн-платформи. Школа може використовувати соціальні мережі, блоги, месенджери або навчальні платформи для обміну інформацією про екологічні події, обговорення ідей,

а також організації волонтерських ініціатив. Це допомагає підтримувати зв'язок з учнями та їхніми батьками, ділитися результатами проєктів і залучати більше людей до екологічних заходів.

4. Інформаційні стенди та шкільні газети. Розміщення інформації про екологічні заходи, акції, конкурси та поради з екологічної поведінки на стендах у школі або публікація в шкільній газеті привертає увагу учнів та сприяє підвищенню рівня їхньої екологічної культури.
5. Вебінари та онлайн-зустрічі з експертами. Проведення вебінарів із фахівцями-екологами, науковцями чи активістами надає учням можливість здобути нові знання, дізнатися про реальні екологічні проблеми та способи їхнього розв'язання. Зазначене спілкування розширює коло екологічних тем і надихає учнів на активні дії.
6. Електронні поштові розсилки та інформаційні бюлетені. Розсилання учням та батькам інформаційних бюлетенів про майбутні заходи, звіти про виконані проєкти або корисні матеріали з екологічної тематики допомагає підтримувати їхню обізнаність і вчасно залучати до шкільної екологічної діяльності.

Ці засоби комунікації під час реалізації різних форм екологічної роботи створюють умови для активного заохочення учнів до обговорення, формування власної позиції та набуття практичних навичок екологічно відповідальної поведінки.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у проєктній діяльності є надзвичайно важливим для формування екологічного світогляду сучасних школярів. Вони надають учням можливість швидко отримувати доступ до актуальної та надійної інформації про екологічні проблеми, технології збереження природи та інноваційні рішення. Це дозволяє їм розширити свої знання й досягнути глобальні екологічні виклики.

Залучення учнів до проєктів, які ма-

ють на меті розв'язання локальних і глобальних екологічних проблем, допомагає школярам сформувати усвідомлення відповідальності за майбутнє планети.

Вочевидь інтеграція ІКТ у проектну діяльність є потужним інструментом для виховання екологічної свідомості в сучасних школярів, що сприяє формуванню активної життєвої позиції та готовності до дій на користь довкілля.

Особливе місце в методичних аспектах із формування екологічної свідомості належить розвиткові ціннісних орієнтацій. Учителям і вихователям важливо стимулювати здобувачів освіти до оцінювання власних дій щодо їхнього впливу на природу та соціум, що допоможе сформувати стале ставлення до природних ресурсів. Обговорення результатів реалізації екологічної ініціативи «Місто у парку», документальних фільмів, історій про видатних екологів може стати дієвими засобами формування цінностей, пов'язаних зі збереженням навколишнього середовища.

Рекомендації для вчителів

Пропонуємо список дикорослих рослин, які можна використовувати як самопророслі саджанці для озеленення подвір'я закладів освіти, паркових зон. Види рослин обрано за здатністю адаптуватися до специфічного посушливого клімату регіону, що зменшує потребу в їхньому поливанні та догляді. Стійкість до місцевих шкідників і хвороб знижує потребу в хімічних засобах, а також сприяє збереженню біорізноманіття, забезпечуючи їжею та притулком місцеву фауну. Такі рослини створюють не лише естетичний ландшафт, але й екологічно стійке середовище, що важливо для економії ресурсів і підтримки природної екосистеми області. Догляд за ними сприяє формуванню екологічної свідомості учнів, підвищує рівень їхньої екологічної культури:

1. Дуб звичайний (*Quercus robur*). Величне дерево, яке забезпечує тінь та є важливим для збереження біорізноманіття.

2. Сосна звичайна (*Pinus sylvestris*). Вічнозелене дерево, яке добре адаптується до різних умов та поліпшує якість повітря.

3. Ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*).

Міцне дерево з розлогою кроною, що слугує сховищем для птахів.

4. Береза повисла (*Betula pendula*). Легке в догляді дерево з естетично привабливим білим стовбуром, яке швидко росте.

5. Граб звичайний (*Carpinus betulus*). Дерево, що використовується для створення живоплотів, має хорошу стійкість до забруднень.

6. Клен гостролистий (*Acer platanoides*). Красива листяна рослина, яка додає кольору восени, легко пристосовується до умов зростання.

7. Липа дрібнолиста (*Tilia cordata*). Запахне дерево, яке приваблює бджіл і забезпечує тінь.

8. Тополя чорна (*Populus nigra*). Швидкоросле дерево, яке можна використовувати для створення захисних смуг.

9. Каштан кінський (*Aesculus hippocastanum*). Дерево прекрасне і в травневому цвіті, і під час свого плодоношення у вересні – жовті. Така рослина може стати вишуканою прикрасою і дачної ділянки, і парку, і міських алей.

Зазначимо переваги використання дикорослих дерев:

- Екологічна користь: дикорослі дерева забезпечують середовище для багатьох видів птахів і комах.
- Використання в освіті: дерева можуть бути об'єктами досліджень. Зелені зони можуть бути місцем проведення екскурсій, уроків у природі, екологічних проектів.
- Зниження забруднення повітря: дерева поліпшують якість повітря, знижують рівень шуму і надають затишок та прохолоду.
- Економічність у коштах.

Список рослин може бути адаптований залежно від кліматичних умов та типу ґрунту у вашій місцевості. Перенесення паростків дикорослих рослин із природи на пришкольні території потребує дотримання певних умов, щоб забезпечити їх виживання та естетичний вигляд території. Ось основні умови, які слід урахувати :

1. Адаптація до місцевих умов: Обирайте рослини, які добре пристосовані до клімату та ґрунту вашого регіону.

2. Еколого-біологічний аспект: обирайте види, які позитивно впливають на екосистему (приваблюють запилювачів, посилюють родючість ґрунту тощо).

3. Час перенесення: найдоречніше пересаджувати паростки навесні або восени, коли рослини перебувають у стані спокою і менше піддаються стресу.

4. Метод перенесення: пересаджуйте рослини з максимальною кількістю землі навколо коренів, щоб зберегти їхню цілісність.

5. Підготовка місця для садіння: перед саджанням очистіть обрану територію від сміття, бур'янів та інших рослин.

6. Ґрунт: підготуйте ґрунт, якщо потрібно, поліпшивши його родючість органічними добривами або компостом.

7. Техніка садіння:

- Глибина садіння: дотримуйтеся рекомендованої глибини садіння, щоб не заглибити кореневу шийку.
- Відстань: дотримуйтеся рекомендованої відстані між рослинами, щоб уникнути конкуренції за ресурси.

6. Догляд після садіння (полив, мульчування, контроль за шкідниками).

7. Екологічні аспекти:

- Уникайте видів, які можуть бути рідкісними або перебувати під загрозою зникнення в природі.
- Переконайтеся, що ви дотримуетесь всіх законів і регламентів, пов'язаних із перенесенням дикорослих рослин.

8. Освітній аспект:

- Залучайте учнів до процесу перенесення і догляду за рослинами. Це може стати чудовою практичною частиною освітнього процесу в закладах освіти.
- Створюйте інформаційні плакати або буклети про обрані рослини, їхнє значення та біологічні особливості.

Дотримуючись цих умов, ви зможете успішно перенести паростки дикорослих рослин із природи на пришкольні території, що сприятиме як естетичному оформленню, так і екологічній освіті та вихованню

учнів.

Висновки.

Через реалізацію екологічної ініціативи «Місто у парку» досліджено рівень сформованості екологічної свідомості школярів. Отримані результати першого етапу проєкту підтвердили, що екологічна діяльність сприяє формуванню відповідального ставлення учнів до навколишнього середовища, підвищує їхній інтерес до питань сталого розвитку та сприяє формуванню та розвитку екологічної свідомості здобувачів освіти.

Критеріями визначення ефективності екологічної ініціативи «Місто у парку» стали досягнення конкретних кількісних та якісних змін у стані довкілля паркових зон біля закладів освіти Миколаївської області та формуванні екологічної свідомості учасників акції. Для оцінки результативності були визначені показники, які порівнювалися до та після акції. Першим показником стало збільшення кількості дерев. Другим критерієм виступила кількість учасників та відвідувачів. Третій критерій оцінював рівень екологічної свідомості учнів. Четвертий показник пов'язаний зі станом біорізноманіття, яке в довгостроковій перспективі покращиться завдяки висадженню місцевих дикорослих дерев.

Ефективність ініціативи «Місто у парку» підтверджена через порівняння значених показників до та після акції, а також аналізом позитивних змін у поведінці учасників, які стали більш екологічно свідомими та відповідальними щодо збереження довкілля.

Визначено методичні аспекти формування екологічної свідомості здобувачів освіти: урахування умов, узяття на озброєння теоретичних і практичних методів навчання біології, ресурсів, підходів, засвоєння ціннісних орієнтацій школярами. Усе перераховане потребує комплексного, міждисциплінарного та практичного підходів. Важливими складниками для формування обізнаності й відповідальності молодого покоління є застосування проєктного методу навчання, який сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, глибшому усвідомленню важливості екологічних питань у

повсякденному житті, активізує учнівську діяльність.

Запропонований список дикорослих рослин, найбільш життєздатних на території Миколаївської області, та умови догляду за ними стане в пригоді вчителям, оскільки дасть змогу проводити дослідження і практичні заняття з використанням природних

ресурсів регіону.

Для подальшого розвитку екологічної освіти учнів, формування поколінь із новою культурою важливо досліджувати, удосконалювати, упроваджувати екологічні практики та форми їхньої реалізації з огляду на інноваційні підходи та сучасні технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В. П. Екологічна політика і освіта: проблеми становлення. Роздуми про освіту: «Статті, нариси, інтерв'ю» / В. П. Кохно. – К. : Закон України, 2004. – С. 253–258.
2. Кардаш Д. Екологічна свідомість як умова становлення екологічного суспільства / Д. Кардаш // Магістерський науковий вісник. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Випуск № 28. – 2018. – 252 с.
3. Мироненко І. В. Упровадження методу проєктів як засобу реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі з біології / І. В. Мироненко // Вересень : МОППО, 2023. – № 1 (96). – С. 48–59. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2023.04>
4. Мірошніченко О. В., Ширко Ю. В. Взаємодія еколого-економічних складових системи національної безпеки України. Матеріали III наукових читань пам'яті Сергія Таращука / О. В. Мірошніченко, Ю. В. Ширко. – Мигія : НПП «Бузький Гард», 2012. – 110 с.
5. Назаренко Л. А. Проєктування як засіб навчання літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (старша школа) / Л. А. Назаренко // Вересень : МОППО, 2023. – № 1 (96). – С. 128–137. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.10>
6. Назаренко Л. А. Формування предметної літературної компетентності старшокласників засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (укр. літ.) / Людмила Анатоліївна Назаренко ; М-во освіти і науки України, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2015. – 304 с.
7. Степанюк Н. А. Особливості формування екологічної культури особистості / Н. А. Степанюк // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 222–224. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_3_60
8. Шедловська М. В. Означення та типи екологічної свідомості / М. В. Шедловська // Український соціум. – 2011. – № 2. – С. 95–100.
9. Шумілова А. В. Формування екологічної свідомості школярів еколого-освітніми заходами НПП «Слобожанський» / А. В. Шумілова // Екологічна освіта : Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Екологія», № 13. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 104–111.

FOSTERING ENVIRONMENTAL AWARENESS IN STUDENTS THROUGH PROJECT-BASED ACTIVITIES

*Miroshnychenko Oleksii,
PhD in Economics,*

Honored Economist of Ukraine,

Director of the NGO «Institute of Advanced Studies»

76, Potomkinska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine

ov_miroshnychenko@ukr.net

Myronenko Iryna,
*Lecturer of the Department of Theory
and Methods of Natural Sciences and
Information Technologies
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
iryna.myronenko@moippo.mk.ua*

The methodological article discusses the initial results of implementing the environmental initiative «City in a Park» by general secondary education institutions in the Mykolaiv region. This initiative was launched by the Mykolaiv Regional Public Organization «Union of Economists», the magazine Economist, and organized by faculty members from the Department of Theory and Methods of Natural Sciences and Information Technologies at Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute. The focus is on practical aspects of developing environmental awareness among students through their involvement in project activities and events aimed at environmental conservation. Special attention is paid to fostering a sense of environmental responsibility and awareness of ecological issues.

Through participation in such projects, students gain opportunities to deepen their knowledge of local flora and fauna, understanding the interconnections within ecosystems between living and non-living components, while also learning to apply ecological knowledge practically. These projects also help students develop teamwork and leadership skills. Implementing the project-based approach fosters an active stance toward environmental protection and motivates students to engage in sustainable practices and care for natural resources in the future.

The biological characteristics of wild plants suitable for greening educational institutions' courtyards and park areas are considered, along with the process of cultivating these plants within the Mykolaiv region. The local green zones of Mykolaiv have unique features influenced by the region's climate, geographical location, and ecological specifics. This southern Ukrainian region is characterized by an arid climate and a lack of natural forests, making green areas particularly valuable for maintaining ecological balance and providing recreation spaces for residents.

Based on the initial positive results of implementing the «City in a Park» environmental initiative, a list of economically viable plant species for cultivation under the conditions of the Mykolaiv region is proposed. The article analyzes the educational initiative's outcomes and its significance in nurturing a responsible youth capable of ecological thinking and action, while also outlining perspectives for further implementation of the «City in a Park» environmental initiative.

Keywords: «City in a Park»; environmental awareness; environmental initiative; project activities; self-sown tree saplings; the Mykolaiv region.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V. P. (2004). Ekolohichna polityka i osvita: problemy stanovlennia [Ecological politics and education: becoming problems]. In *Rozdumy pro osvitu: «Statti, narysy, intervii»*. K.: Zakon Ukrainy, 253–258 (ukr).
2. Kardash, D. (2018). Ekolohichna svidomist yak umova stanovlennia ekolohichnoho suspilstva [Ecological consciousness as condition of becoming of ecological society]. *Mahisterskyi naukovyi visnyk. Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka*. Vypusk 28 (ukr).

3. Miroschnychenko, O. V. & Shyrko, Yu. V. (2012). Vzaiemodiia ekoloho-ekonomichnykh skladovykh systemy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Interaction of ecological and economic components of the national security system of Ukraine.]. In *Materialy III naukovykh chytan pamiati Serhiia Tarashchuka*. Myhiia: NPP «Buzkyi Hard» (ukr).
4. Myronenko, I. V. (2023). Uprovadzhennia metodu proiektiv yak zasobu realizatsii diialnisnoho pidkходу v osvithomu protsesi z biologii [Implementation of the project method as a means of implementing an activity approach in the educational process in biology]. *Veresen: MOIPPO*, 1 (96), 48–59. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2023.04> (ukr).
5. Nazarenko, L. A. (2015). *Formuvannia predmetnoi literaturnoi kompetentnosti starshoklasnykiv zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii* [Formation of subject literary competence of high school students by means of information and communication technologies]. (Candidate's thesis). M-vo osvity i nauky Ukrainy, Mykolaiv. nats. un-t im. V. O. Sukhomlynskoho. Mykolaiv (ukr).
6. Nazarenko, L. A. (2023). Proiektuvannia yak zasib navchannia literatury z vykorystanniam informatsiino-komunikatsiinykh tekhnologii (starsha shkola) [Design as a means of teaching literature using information and communication technologies (high school)]. *Veresen: MOIPPO*, 1 (96), 128–137. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.10> (ukr).
7. Shedlovska, M. V. (2011). Oznachennia ta typy ekolohichnoi svidomosti [Definitions and types of ecological consciousness]. *Ukrainskyi sotsium*, 2, 95–100 (ukr).
8. Shumilova, A. V. (2015). Formuvannia ekolohichnoi svidomosti shkolyariv ekoloho-osvitnimy zakhodamy NPP «Slobozhanskyi» [Formation of ecological consciousness of students through ecological-educational activities at the NNP «Slobozhanskyi»]. *Ecological Education: Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series «Ecology»*, (13), 104–111. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University (ukr).
9. Stepaniuk, N. A. (2014). Osoblyvosti formuvannia ekolohichnoi kultury osobystosti [Peculiarities of forming an ecological culture of a person]. *Nova pedahohichna dumka*, 3, 222–224 (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 27.11.2024

Прийнята до друку: 27.11.2024